

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

УДК 371.134:372.3

Ольга Бутенко

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ВИХОВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ШАНОБЛИВОГО СТАВЛЕННЯ ДО МАТЕРІ

Сучасна система дошкільної освіти потребує оновлення змісту і створення нових освітніх технологій, орієнтованих на соціалізацію дитини та становлення її особистості. Зважаючи на роль родини у цьому процесі в Концепції Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року виокремлюється завдання виховання в дітей шанобливого ставлення до родини як складник їхнього морального розвитку.

Різноманітні аспекти проблеми виховання дитини в родині висвітлено в дослідженнях сучасних учених (Л. Верб, А. Гончаренко, Т. Гурко, О. Докукіна, К. Журба, З. Зайцева, О. Киричук, О. Кисельова, О. Косарева, Т. Кочубей, Т. Кравченко, Р. Лемехова, Д. Луцик, М. Машовець, Т. Поніманська, О. Проскура, І. Рогальська, О. Хромова та ін.). Визначено науково-теоретичне підґрунтя взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї у вихованні дитини (Т. Алексєєнко, Т. Жаровцева, В. Іова, А. Марушкевич, В. Постовий та ін.), методика взаємодії суспільного і родинного виховання (Л. Врочинська, А. Залізник, А. Капська, О. Сердюк та ін.), формування сімейних взаємин і педагогічної культури батьків (І. Деснова, О. Зверева, О. Калюжна, Л. Києнко-Романюк, І. Савченко, І. Сіданіч, І. Трубавіна, Т. Ушеніна та ін.). Доведено, що на ефективність виховання дитини в родині суттєво впливають її взаємини з матір'ю (О. Петренко, Л. Повалій, О. Тимофєєва та ін.).

Натомість в епоху глобальних економічних і суспільних змін сім'я зазнає глибокої кризи, піддається процесам соціальної та духовної деформації. Відбувається руйнація усталених морально-етичних норм життєдіяльності родини через зростання нестабільності шлюбу, конфліктність у взаєминах між подружжям, батьками і дітьми, ігнорування батьківських обов'язків, зміна соціального та психологічного статусу батьків, що негативно позначається на ставленні дитини до родини та її виховних функцій.

Вбачаємо пряму залежність ефективності процесу виховання дошкільників від якості підготовки нової генерації педагогічних кадрів дошкільної ланки, де основною постаттю є вихователь дошкільного навчального закладу – одна з тих відповідальних професій, від якої

залежить не тільки виховання і навчання дітей, а й розвиток їхніх моральних переконань, зокрема, виховання шанобливого ставлення до матері.

У психолого-педагогічній науці та практиці завжди приділялася належна увага проблемі професійної підготовки педагога. Досліджено питання загальної професійної підготовки майбутніх фахівців (А. Алексюк, А. Капська, Н. Кичук, В. Кузь, Н. Кузьміна, В. Луговий, В. Майборода, Н. Ничкало, Д. Ніколенко, О. Олексюк, О. Савченко, Р. Скульський, В. Семиченко, Р. Хмелюк та ін.). Значним внеском у професійну підготовку педагогічних кадрів нової формації на засадах компетентнісно-орієнтованого підходу стали праці В. Анищенка, І. Беха, С. Гончаренка, І. Зязюна, Л. Кондрашової, О. Михайличенка, О. Сухомлинської та ін.

Сучасними підходами до проблеми професійної підготовки кадрів для системи дошкільної освіти опікуються Л. Артемова, Г. Беленька, А. Богуш, Л. Загородня, А. Залізник, І. Луценко, М. Машовець, О. Поліщук, Т. Поніманська, І. Рогальська та ін. Стан розробленості проблеми підготовки майбутніх педагогів до роботи з батьками розкрили Т. Алексєнко, О. Докукіна, В. Заслуженюк, А. Макаренко, А. Марушкевич, С. Русова, М. Стельмахович, В. Сухомлинський, В. Постовий, І. Трубавіна, К. Ушинський, Т. Шанскова, Т. Шульга та ін.

Незважаючи на численність наукових напрацювань із проблеми підготовки майбутніх фахівців дошкільного профілю до виховання дошкільників, залишаються недостатньо вивченими особливості й основні напрями діяльності вищих навчальних закладів щодо підготовки студентів до виховання в дітей старшого дошкільного віку шанобливого ставлення до матері як важливого складника морального виховання; не розроблено технології, спрямованої на педагогічну підтримку студентів щодо виховання в дітей означеної моральної якості.

Отже, мету даної публікації ми вбачали у висвітленні технології підготовки майбутніх вихователів до виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері.

Перш ніж розпочати роботу зі студентами факультету дошкільної освіти Інституту розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини з означеного напрямку, з метою з'ясування реального стану готовності педагогів до виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників, було проведено попередню роботу з вихователями дошкільних навчальних закладів. Зупинимось на окремих її моментах.

З метою виявлення уявлень вихователів про зміст категорії «шанобливе ставлення до матері» та усвідомлення необхідності її виховання у дітей старшого дошкільного віку, було проведено анкетування. Аналіз анкет засвідчив, що вихователі загалом усвідомлюють зміст поняття *шанобливе ставлення до матері*; розуміють, які чинники

впливають на виховання у дітей означеної якості. Однак не в достатній мірі використовують можливості дошкільного навчального закладу для виховання у дітей пошани до матері.

Задля подальшого з'ясування стану дослідженості проблеми виховання шанобливого ставлення до матері в дітей старшого дошкільного віку в освітянській практиці було **вивчено та проаналізовано педагогічну документацію**, що дозволило виявити позитивне та негативне в роботі дошкільних навчальних закладів.

Аналіз календарних планів роботи вихователів старших груп дошкільних навчальних закладів, охоплених констатувальним експериментом, дає підстави для висновків, що в дошкільних закладах значна робота спрямована на формування в дітей моральних уявлень. Однак зазначимо недостатнє їх наповнення щодо досліджуваної проблеми. Встановлено, що дошкільний навчальний заклад традиційно зорієнтований на пізнавальний розвиток дітей і основний обсяг знань про зміст і значення моральних норм діти отримують на заняттях під час читання та обговорення творів художньої літератури (В. Сухомлинський «Сьома дочка», В. Грінчак «Мамині руки», І. Кульська «Мамине свято», В. Пепа «Матуся моя» тощо), в ході бесід на морально-етичні теми («Про добро та милосердя», «Моя мама найкраща», «Професія моєї мами» тощо), сюжетно-рольових ігор («Сім'я», «Доньки-матері» тощо), дидактичних ігор і вправ («Добре-погано» тощо). З метою виховання шанобливого ставлення до матері організовуються та проводяться спільно з батьками свята (8 Березня, День Матері тощо). Слід зазначити, що для виховання у дітей культури поведінки та певних моральних якостей, педагогами щоденно планується індивідуальна робота, однак цей вид роботи недостатньо використовується для виховання в дітей поваги до матері. Також календарними планами періодично передбачаються ігри-драматизації, розповіді з власного досвіду, вивчення прислів'їв та приказок, розв'язання проблемних ситуацій, розваг тощо. Однак практична реалізація набутих дітьми знань про шанобливе ставлення до матері в реальних ситуаціях та конкретних вчинках у календарному плануванні вихователями не передбачається.

Ще одним недоліком у роботі дошкільних навчальних закладів є недостатня інтеграція впливів педагогів і батьків на процес виховання у дітей шанобливого ставлення до матері, про що свідчить незначна кількість спланованих спільних заходів з батьками (диспутів, семінарів, консультацій, лекторіїв тощо). У цілому, якісний аналіз документації вихователів підтвердив результати анкетування і дозволяє резюмувати відсутність систематичної та планомірної педагогічної роботи зі стимулювання процесу виховання у дітей шанобливого ставлення до матері.

Свідченням фрагментарної та непослідовної роботи з виховання у

дітей шанобливого ставлення до матері є **бесіди**, проведені з вихователями, та **спостереження** за їхньою педагогічною діяльністю. У процесі бесід з вихователями було виявлено, що в навчально-виховній роботі зосереджується увага здебільшого на вихованні морально-вольових якостей: дисциплінованості, чесності, доброти. Менше уваги приділяється вихованню у дітей негативного ставлення до негуманних вчинків, проявів жорстокості, агресивності, егоїзму стосовно матері. У ході спостережень було встановлено, що робота з означеної проблеми здійснюється педагогами під час занять, сюжетно-рольових ігор, дидактичних ігор, свят. Однак це носить фрагментарний характер. Було зафіксовано, що вихователі майже не втручаються у процес спілкування матерів із дітьми в години ранкового прийому дітей та під час повернення їх додому, і цим самим не використовують можливість виховувати в дітей шанобливе ставлення до матері. Помітивши конфлікт між дитиною та мамою, вихователі обмежуються репліками: «Так не можна робити», «Негайно припини!» тощо. Змістом короткочасних бесід вихователів з батьками є аналіз поведінки дитини під час різних видів діяльності та її активності на заняттях.

Як засвідчив аналіз планів, не плануються цілеспрямовані відвідування сімей. Майже відсутня система роботи з неповними та неблагополучними сім'ями. Основні питання навчання та виховання обговорюються на батьківських зборах. Періодично темами зборів є питання морального змісту, однак розгляду проблеми виховання у дітей шанобливого ставлення до матері не було зафіксовано.

У ході бесід було з'ясовано, що труднощі у взаємодії педагогів із батьками зумовлені недостатністю теоретичних знань і практичних навичок, недостатнім досвідом роботи з батьками, небажанням батьків співпрацювати з вихователями, постійною зайнятістю батьків тощо.

Як засвідчили плани роботи, бесіди та спостереження, до найбільш вживаних методів і прийомів виховання у дітей шанобливого ставлення до матері можна віднести бесіди, читання художніх творів, ігрову діяльність, розповідь. Повне ігнорування або недостатня увага приділяється методам виховання у дітей шанобливого ставлення до матері як-от: позитивним прикладом, створенням ситуацій морального вибору, схваленням, привчанням, вправлянням, оцінюванням вчинків тощо. Підтвердженням цього є результати анкетування педагогів-практиків.

Отже, проведена робота з педагогами засвідчила неналежне ставлення вихователів до проблеми виховання у дітей шанобливого ставлення до матері, недосконале вміння педагогів визначати виховний потенціал різних видів діяльності та ігнорування у використанні комплексу адекватних методів та прийомів.

Експериментальну роботу з підготовки студентів до виховання у дітей шанобливого ставлення до матері було розпочато із

консультативно-просвітницької роботи і реалізовано через організацію *консультаційного центру «Виховуємо шанобливу людину»*, мета якого полягала в усвідомленні студентами сутності поняття «шанобливе ставлення до матері»; їх підготовці до роботи за експериментальною технологією з метою виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників. Реалізація мети здійснювалася через різноманітні форми взаємодії експериментатора зі студентським колективом: лекції, семінари-практикуми, тренінги, методичні консультації тощо.

Діяльність консультаційного центру була спрямована на вирішення таких завдань: розширити знання і уявлення студентів про психолого-педагогічні засади виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників; ознайомити студентів із технологією виховання у дошкільників шанобливого ставлення до матері; забезпечити усвідомлення майбутніми фахівцями необхідності інтеграції суспільного і родинного виховання у процесі виховання у дітей шанобливого ставлення до матері; пошук ефективних методів та організаційних форм роботи з дітьми старшого дошкільного віку з метою виховання у них шанобливого ставлення до матері, апробація експериментальної моделі та технології виховання шанобливого ставлення до матері в дітей 5–6 років.

Оскільки від сформованості у студентів уявлень про шанобливе ставлення до матері та усвідомлення важливості цієї проблеми залежить ефективність роботи в означеному напрямку, робота зі студентами розпочалася з *лекції «Шанобливе ставлення до матері як моральна категорія»*, метою якої було сформулювати у студентів уявлення про шанобливе ставлення до матері як моральну категорію; сприяти усвідомленню ними важливості виховання у дітей поваги до матері, починаючи з дошкільного дитинства.

Проведений для студентів *практикум «У вихованні вся справа у тому, хто виховує»* мав за мету підготувати майбутніх фахівців дошкільного профілю до виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері; підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності студентів, заохочення до вивчення кожної дитини, допомога в опануванні методів індивідуального й особистісно зорієнтованого підходу у вихованні; набуття студентами практичних умінь організації навчально-виховного процесу шляхом пошуку оптимальних методів та організаційних форм роботи з дітьми старшого дошкільного віку.

Для студентів було проведено *семінар-практикум «Взаємодія дошкільного навчального закладу та родини як умова виховання у дитини шанобливого ставлення до матері»*, що мав за мету переконати студентів у необхідності взаємодії та взаємопроникнення родинного та суспільного виховання у процесі становлення особистості дитини-дошкільника; сприяти активному залученню студентів до співпраці з сім'ями з метою

виховання у дітей шанобливого ставлення до матері; залучення студентів до обміну думками про успіхи і труднощі у процесі морального виховання дітей.

Наступним кроком консультативно-просвітницької роботи зі студентами було проведення *тренінгу* «Учіть дитину любити маму», під час якого студенти набули практичних умінь організації навчально-виховного процесу з метою виховання у дошкільників шанобливого ставлення до матері через вирішення педагогічних ситуацій та задач і *дискусії* «Яка вона, дитина?», що передбачала аналіз вікових психологічних особливостей та умов розвитку старшого дошкільника. Майбутні педагоги мали змогу знаходити власні рішення виходу із тієї чи тієї ситуації, а не користуватися готовими шаблонами. Крім того, було проведено *консультації* з тем: «Роль емоційного комфорту в групі дошкільного закладу у вихованні дитини», спрямованої на підтримку сприятливого психологічного клімату в групі, вироблення педагогічного такту у майбутніх фахівців та «Як запобігти формуванню заниженої самооцінки дитини?».

Завершальне заняття «Перевірте себе» включало *анкетування, тестування* студентів з метою перевірки їхньої готовності до виховання у дітей шанобливого ставлення до матері.

Прикінцеві діагностичні зрізи дають змогу стверджувати про ефективність впровадження в навчально-виховний процес факультету дошкільної освіти Інституту розвитку дитини Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини технології підготовки студентів до виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері. Підтвердженням цього є зафіксована динаміка підвищення рівнів готовності майбутніх фахівців дошкільного профілю до вихованості у дітей шанобливого ставлення до матері, а також позитивні відгуки студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід : Теоретико-технологічні засади / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
2. Бутенко О. Г. Виховання у старших дошкільників шанобливого ставлення до матері : понятійно-категоріальний апарат / О. Г. Бутенко // Імідж сучасного педагога. – № 6–7(105–106). – 2010. – С. 121–124.
3. Бутенко О. Учіть дитину шанувати маму: виховання шанобливого ставлення до матері у старших дошкільників : [навч.-метод. посіб.] / О. Бутенко. – Умань : ВПЦ «Візаві» (Видавець «Сочінський»), 2010. – 100 с.